Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010, ECLI:CZ:NS:2012:21.CDO.3977.2010.1

Číslo: 19/2013

Právní věta:

Při určení výše dědického podílu dědice neopomenutelného podle ustanovení § 479 obč. zák. se vychází z počtu dědiců, kteří tvořili v době smrti zůstavitele první dědickou skupinu (§ 473 obč. zák.) a kterým by dědictví připadlo, kdyby zůstavitel nepořídil závěť; to platí i tehdy, odmítnou-li dědictví, nepřihlíží-li se k nim vzhledem k neznámému místu jejich pobytu, jsou-li dědicky nezpůsobilí, byli-li (platně) vyděděni nebo postupuje-li soud v řízení o dědictví bez zřetele na tyto dědice.

Při započtu (kolaci), provedeném podle ustanovení § 484 věty druhé a třetí obč. zák. při dědění ze zákona nebo ze závěti na dědický podíl některého z dědiců, se nezvyšuje dědický podíl dědice neopomenutelného podle ustanovení § 479 obč. zák.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 25.10.2012

Spisová značka: 21 Cdo 3977/2010

Číslo rozhodnutí: 19

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Dědění

Předpisy: § 40a odst. 1 obč. zák. ve znění do 30.06.2006
§ 473 odst. 1 obč. zák. ve znění do 30.06.2006
§ 473 odst. 2 obč. zák. ve znění do 30.06.2006
§ 479 obč. zák. ve znění do 30.06.2006
§ 484 obč. zák. ve znění do 30.06.2006

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Řízení o dědictví po E. T., zemřelém dne 15. 1. 2006, bylo zahájeno usnesením Okresního soudu v Třebíči dne 25. 1. 2006. Provedením úkonů v řízení o dědictví po zůstaviteli byl pověřen JUDr. M. M., notář v Třebíči (§ 38 o. s. ř.).

O k r e s n í s o u d v Třebíči usnesením ze dne 30. 9. 2008 určil obvyklou cenu zůstavitelova majetku ve výši 5 998 855 Kč, dluhy zůstavitele ve výši 688 396,75 Kč a čistou hodnotu dědictví ve výši 5 310 458,25 Kč, potvrdil, že z majetku zůstavitele nabývají dědic ze závěti M. T. „id. 5/48 nemovitostí v k.

ú. T.“ (v usnesení blíže popsaných), dědička ze závěti I. T. „id. 5/48 nemovitostí v k. ú. T.“ (v usnesení blíže popsaných) a „id. 5/6“ movitých věcí (v usnesení blíže popsaných), dědička ze závěti J. S. „2878,3847 ks podílových listů zahraničního podílového fondu KBC, ČOB, a. s.“, „id 5/6 zůstatků“ na účtu disponibilních prostředků, na termínovaných vkladech a na běžných účtech (v usnesení blíže popsaných), „finanční hotovost“ a „id. 5/6“ movitých věcí a pohledávek (v usnesení blíže popsaných) a „neopomenutelná dědička ze zákona“ M. K. „id. 2/48 nemovitostí v k. ú. T.“ (v usnesení blíže popsaných), „id 1/6“ movitých věcí (v usnesení blíže popsaných), „575,6770 ks podílových listů zahraničního podílového fondu KBC, ČOB, a. s.“ a „id. 1/6 zůstatků“ na účtu disponibilních prostředků, na termínovaných vkladech a na běžných účtech (v usnesení blíže popsaných) a „finanční hotovost“ a „id. 5/6“ movitých věcí a pohledávek (v usnesení blíže popsaných), a rozhodl, že „neopomenutelný zákonný dědic“ E. T. „z dědictví neobdrží nic“, neboť „jeho dědický podíl byl zcela vyčerpán darem v podobě id. 1/2 nemovitostí v k. ú. T., zapsaných v katastru nemovitostí na LV č. 7386 pro obec a k. ú. T., dle darovací smlouvy ze dne 26. 7. 1995, v hodnotě ke dni darování 6 323 830 Kč“; současně určil, že odměna, náhrada hotových výdajů a náhrada za daň z přidané hodnoty soudního komisaře JUDr. M. M. činí celkem 60 409 Kč, vyslovil, že ji soudnímu komisaři zaplatí M. T. ve výši 14 161 Kč, J. S. ve výši 20 621 Kč, M. K. ve výši 10 068 Kč a I. T. ve výši 15 559 Kč, a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. O dědickém právu soud prvního stupně zjistil, že zůstavitel E. T., který zemřel jako vdovec a měl tři děti (E. T., M. K. a E. T.), pořídil dne 4. 8. 1999 formou notářského zápisu závěť a listinu o vydědění, v níž ustanovil dědici svých nemovitostí M. T. a I. T. (své vnuky), dědičkou svého bytového zařízení I. T. a dědičkou „případného dalšího svého majetku“ J. S. (svoji „přítelkyni“) a v níž vydědil všechny své děti, přičemž důsledky vydědění obou dcer výslovně vztáhl na jejich potomky. Vzhledem k tomu, že pravomocnými rozsudky Okresního soudu v Třebíči ze dne 28. 3. 2007 a ze dne 28. 3. 2007 bylo určeno, že E. T. a M. K. jsou zůstavitelovými dědici, že E. T. své dědické právo u soudu žalobou neuplatnila, ačkoliv k tomu byla vyzvána postupem podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř., že I. T., M. T. a E. T. dědictví neodmítli, že k odmítnutí dědictví M. K. se ve smyslu ustanovení § 465 obč. zák. nepřihlíží, jsou dědici zůstavitele ze závěti J. S., I. T. a M. T. a ze zákona „v rozsahu povinného dílu ve smyslu ustanovení § 479 ve spojení s ustanovením § 473 obč. zák.“ E. T. a M. K. Při stanovení výše tzv. povinného dílu soud prvního stupně přihlédl „ke všem dětem, resp. potomkům zůstavitele, bez ohledu na skutečnost, že z nějakého zákonem stanoveného důvodu dědictví nenabývají (nedědí)“, tedy i k „platně vyděděné“ dceři zůstavitele E. T., a dovodil, že podíly neopomenutelných dědiců E. T. a M. K. činí u každého z nich 1/6 „celého dědictví“. Z výsledků řízení soud prvního stupně dále zjistil, že zůstavitel darovací smlouvou ze dne 26. 7. 1995 (s právními účinky vkladu „za života zůstavitele“) daroval E. T. „id. 1/2 nemovitostí v k. ú. T. zapsaných na LV č. 7386 pro obec a k. ú. T.“ v hodnotě ke dni darování 6 323 830 Kč. Protože se „nemohlo jednat o obvyklé darování“ a protože E. T. dědí ze zákona (jako neopomenutelný dědic), soud prvního stupně provedl „z úřední povinnosti“ zápočet tohoto daru na jeho dědický podíl a uzavřel, že tzv. povinný díl E. T. tím byl „zcela vyčerpán“ a že E. T. proto „z dědictví neobdrží nic“. Protože není – s ohledem na smysl ustanovení § 484 obč. zák. – přípustné, aby k uspokojení podílu jednoho z neobdarovaných (neopomenutelných) dědiců byly „kráceny“ podíly ostatních neobdarovaných (závětních) dědiců, tzv. povinný díl M. K. se zápočtem daru na dědický podíl E. T. podle názoru soudu prvního stupně „nezvětšil“ a činí (bez ohledu na provedený zápočet) 1/6 „celého dědictví“.

K odvolání M. K. K r a j s k ý s o u d v Brně usnesením ze dne 3. 12. 2009 potvrdil usnesení soudu prvního stupně a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud s poukazem na ustanovení § 460 obč. zák. se ztotožnil se soudem prvního stupně v tom, že při stanovení tzv. povinného dílu neopomenutelných dědiců je třeba „přihlížet ke všem potomkům zůstavitele“, i když „z nějakého zákonem stanoveného důvodu dědictví nenabývají (nedědí)“, neboť rozhodný je stav v době smrti zůstavitele (počet jeho potomků – dědiců ze zákona v první dědické skupině podle ustanovení § 473 obč. zák., kteří „by dědili, kdyby zůstavitel nepořídil závěť nebo vydědění“), na „velikost podílů neopomenutelných dědiců nemůže mít vliv skutečnost, že

se v řízení o dědictví pokračuje bez zřetele na dědice, který ve stanovené lhůtě nepodal žalobu k uplatnění svého dědického práva“, a podíl neopomenutelného dědice, který nedědí, „nezpůsobuje neplatnost závěti zůstavitele (v příslušném rozsahu)“; podíly neopomenutelných dědiců E. T. a M. K. proto činí u každého z nich 1/6. Námitku odvolatelky o nesprávné aplikaci ustanovení § 484 obč. zák. odvolací soud s odůvodněním, že – i když tzv. kolační podstata činí 12 322 685 Kč a jedna šestina z ní 2 053 780,23 Kč – nemůže neopomenutelná dědička M. K. obdržet z dědictví částku 2 053 780,83 Kč, neboť „to není hodnota 1/6 reálného majetku“ nacházejícího se v dědictví, nýbrž částka „fiktivní“, stanovená „pouze za účelem provedení započtení daru na dědický podíl E. T.“; podíl M. K. ve výši 1/6 obvyklé ceny „reálných“ aktiv dědictví proto činí 999 809 Kč. Postup soudu prvního stupně při provedení zápočtu na dědický podíl E. T. a při stanovení dědických podílů ostatních dědiců označil odvolací soud za správný, odpovídající ustanovení § 484 obč. zák. a ustálené soudní praxi.

Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podala M. K. dovolání. Namítá, že soudy provedený výklad ustanovení § 479 obč. zák. je nesprávný, neboť „je v rozporu s jazykovým a historickým výkladem“, „nemá oporu v textu zákona“ a „zákon nepřípustně dotváří“; poukazuje zejména na výpočet tzv. povinného dílu podle právní úpravy obsažené v Obecném zákoníku občanském, když podle ustanovení § 767 O. z. o. „kdo se zřekl dědického práva, kdo jest podle předpisů obsažených v osmé hlavě z dědického práva vyloučen nebo po právu vyděděn, nemá nároku na povinný díl a při vyměření jeho hledí se naň tak, jako kdyby ho vůbec nebylo“, a dovozuje, že podstata institutu tzv. povinného dílu se od té doby „nijak nezměnila“; soudy proto neměly při stanovení jejího tzv. povinného dílu přihlížet k vyděděné dceři zůstavitele E. T. a podíl dovolatelky měl správně činit 1/4 „celého dědictví“. Smyslem zápočtu na dědický podíl podle ustanovení § 484 obč. zák. je „snížit majetkové disproporce mezi dědici, mají-li svůj původ v majetkových zdrojích plynoucích od zůstavitele“, a zákon nestanoví, že by měl mít vliv pouze na postavení „některých skupin dědiců“. Protože se započet provádí ve prospěch všech dědiců, je třeba podíl „uvolněný po dědici, na jehož podíl je započítáváno“, poměrně rozdělit mezi všechny zbývající dědice, včetně dědiců neopomenutelných; takovým postupem nemohou být závětni dědici „žádným způsobem kráceni“. Závěr soudů, podle něhož je platná závěť zůstavitele v části, v níž „byl opomenut E. T.“, považuje dovolatelka „za absurdní“ a odporující pravomocnému rozsudku Okresního soudu v Třebíči ze dne 28. 3. 2007. Dovolatelka dovozuje přípustnost dovolání z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., zásadní význam usnesení odvolacího soudu po právní stránce spatřuje v otázkách, zda „při stanovení povinného dílu neopomenutelného dědice ve smyslu ustanovení § 479 obč. zák. je za dědice ze zákona třeba považovat i platně vyděděného potomka zůstavitele“, a zda „započtení daru na dědický podíl jednoho ze zákonných neopomenutelných dědiců ve smyslu ustanovení § 484 obč. zák. ovlivňuje právní postavení dalšího zákonného neopomenutelného dědice a zda se tak mění výše jeho povinného dílu“ a navrhuje, aby dovolací soud zrušil napadené usnesení a aby věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Dovolání je přípustné proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé (§ 237 odst. 1 písm. a/ o. s. ř.), jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším usnesení proto, že byl

vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil (§ 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), nebo jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam (§ 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.).

M. K. napadá dovoláním usnesení odvolacího soudu, kterým bylo usnesení soudu prvního stupně o věci potvrzeno. Protože dovolání M. K. není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. (ve věci nebylo soudem prvního stupně vydáno rozhodnutí ve věci samé, které by bylo odvolacím soudem zrušeno), může být jeho přípustnost založena jen při splnění předpokladů uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je soudy rozhodována rozdílně, nebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak; k okolnostem uplatněným dovolacími důvody podle § 241a odst. 2 písm. a) a § 241a odst. 3 o. s. ř. se nepřihlíží (§ 237 odst.3 o. s. ř.).

Dovolací soud je při přezkoumání rozhodnutí odvolacího soudu zásadně vázán uplatněnými dovolacími důvody (srov. § 242 odst. 3 o. s. ř.); vyplývá z toho mimo jiné, že při zkoumání, zda napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve smyslu ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. ve věci samé po právní stránce zásadní právní význam, může posuzovat jen takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil.

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není založena již tím, že dovolatel tvrdí, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Přípustnost dovolání nastává tehdy, jestliže dovolací soud za použití hledisek, příkladmo uvedených v ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř., dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé po právní stránce zásadní význam skutečně má.

V projednávané dědické věci bylo pro rozhodnutí soudů mimo jiné významné vyřešení právních otázek, zda se při určení výše dědického podílu dědice neopomenutelného podle ustanovení § 479 obč. zák. (tzv. povinného dílu) přihlíží k potomku zůstavitele, který byl zůstavitelem podle ustanovení § 469a obč. zák. vyděděn a s nímž se nepokračuje v řízení o dědictví ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2, věty třetí, o. s. ř., a zda se v důsledku zápočtu (kolace) na podíl dědice ze zákona, provedeného podle ustanovení § 484 obč. zák., modifikuje (zvyšuje) nejen podíl dědiců ze závěti, ale také podíl dědice neopomenutelného ve smyslu ustanovení § 479 obč. zák. Uvedené právní otázky dosud nebyly v rozhodování dovolacího soudu vyřešeny. Protože posouzení těchto právních otázek bylo pro rozhodnutí v projednávané věci významné (určující), představuje napadené usnesení odvolacího soudu rozhodnutí, které má po právní stránce zásadní význam. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že dovolání M. K. proti usnesení odvolacího soudu je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Po přezkoumání usnesení odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

V řízení o dědictví po E. T., zemřelém dne 15. 1. 2006, se v prvním stupni postupuje – jak vyplývá z čl. II bodu 7. zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony – podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů účinném do 30. 6. 2009 (s výjimkami uvedenými v čl. II bodech 8. a 9 zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony). Dědické právo po zůstaviteli a vypořádání dědictví

se řídí právní úpravou, účinnou v době jeho smrti, tedy zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů účinném do 30. 6. 2006.

V první skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel, každý z nich stejným dílem (§ 473 odst. 1 obč. zák.). Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti; jestliže nedědí ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci (§ 473 odst. 2 obč. zák.).

Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona; pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků (§ 479 obč. zák.). Jde-li o důvod neplatnosti závěti podle ustanovení § 479 obč. zák., považuje se závěť za platnou, pokud se ten, kdo je takovou závětí dotčen, neplatnosti závěti nedovolá (srov. § 40a odst. 1, věta první, obč. zák.)

Každý, koho musí zůstavitel podle zákona při pořízení závěti povolat za svého dědice (při pořízení pro případ smrti na něho „pamatovati“ dědickým podílem), je tzv. neopomenutelným (nepominutelným) dědicem. Neopomenutelní (nepominutelní) dědici, kterými byly již za účinnosti Obecného zákoníku občanského a dosud jsou (zletilé i nezletilé) děti zůstavitele, popřípadě jejich potomci, mají právo na tzv. povinný díl.

Podle právní úpravy obsažené v Obecném zákoníku občanském právo na tzv. povinný díl nebylo právem dědickým, ale jen závazkovým (obligačním); patřilo mezi pozůstalostní dluhy, předcházelo odkazům a bylo možné je uplatnit ihned po smrti zůstavitele (tedy i před skončením pozůstalostního řízení), avšak až po nárocích věřitelů dědictví. S dovolatelkou lze souhlasit v tom, že ten, kdo byl zůstavitelem „po právu“ vyděděn, neměl právo na povinný díl a že při vyměření (stanovení) povinného dílu (jeho výše u jiného nepominutelného dědice) se na něho hledělo, „jako by ho vůbec nebylo“ (srov. § 767 Obecného zákoníku občanského).

Podle zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, který s účinností od 1. 1. 1951 nahradil Obecný zákoník občanský, bylo právo na tzv. povinný díl důvodem neplatnosti závěti; závěť byla neplatná „potud, pokud pořizovatel nezůstavil svým nezletilým potomkům tolik, kolik činí cena celého jejich zákonného podílu, nebo pokud nezůstavil jiným svým potomkům tolik, kolik činí cena tří čtvrtin podílu, který by jim náležel podle ustanovení o dědění ze zákona (srov. § 551 zákona č. 141/1950 Sb.). Podle judikatury soudů šlo o důvod jen relativní neplatnosti závěti (srov. rozhodnutí býv. Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 1954, sp. zn. Cz 153/54, které bylo uveřejněno pod č. 107 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1954). Právo na tzv. povinný díl podle této právní úpravy již nemělo (jako dosud) povahu pouhého závazku (obligace), ale představovalo právo na poměrnou část dědictví (na dědický podíl); neopomenutelný dědic nemohl obdržet z dědictví menší podíl, než který mu byl zaručen ustanovením § 551 zákona č. 141/1950 Sb.

Zákon č. 141/1950 Sb. neměl výslovné ustanovení o vyměřování (stanovení) výše tzv. povinného dílu. Podle judikatury soudů se dědickými podíly neopomenutelných dědiců ve smyslu ustanovení § 551 obč. zák. (zákona č. 141/1950 Sb.) rozuměly „jen podíly, jak se mohly jevit zůstaviteli v době jeho úmrtí“, a dědickým podílem zaručeným neopomenutelnému dědici ustanovením § 551 obč. zák. (zákona č. 141/1950 Sb.) nebyl „dědický podíl, který by mu podle zákona připadl v případě, že spoludědic ze zákona dědictví odmítl“ (srov. rozhodnutí býv. Nejvyššího soudu ze dne 6. 9. 1954, sp. zn. Cz 128/54, které bylo uveřejněno pod č. 139 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1954). Ve vztahu k dědici, vyděděnému podle ustanovení § 552 zákona č. 141/1950 Sb., byl v právní literatuře vysloven názor, že při vyměření (stanovení) tzv. povinného dílu ostatních neopomenutelných dědiců se „nepřihlíží k vyděděnému dědici, nemá-li žádné potomky a hledí-li se na něj, jako by tu v době smrti zůstavitele nebyl“, neboť „vyděděný dědic pozbyl platným vyděděním nárok na dědictví a není proto v době smrti zůstavitele jeho dědicem“ (srov. Holub, R.: Komentář k

občanskému zákoníku, Právo dědické, Orbis – Praha, 1957, str. 186-187).

Právo na poměrnou část dědictví (na dědický podíl) představuje právo na tzv. povinný díl rovněž podle právní úpravy obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, který s účinností ode dne 1. 4. 1964 nahradil zákon č. 141/1950 Sb. a který platí (ve znění mnoha dalších předpisů) dosud, a zůstavitelova závěť je relativně neplatná – jak se uvádí v ustanovení § 479 obč. zák. – potud, pokud se z dědictví nedostává nezletilému potomku zůstavitele alespoň tolik, kolik činí jeho dědický podíl ze zákona, a zůstavitelově zletilému potomku tolik, kolik činí polovina jeho dědického podílu ze zákona. Pořídil-li zůstavitel o svém majetku závěť a neodkázal-li zůstavitel neopomenutelnému dědici v ní větší podíl, zaručuje se uvedeným způsobem, že každý neopomenutelný dědic obdrží z dědictví takový podíl (tzv. povinný díl), který vymezuje ustanovení § 479 obč. zák. Právní úprava tímto způsobem omezuje testovací svobodu zůstavitele nakládat se svým majetkem pro případ smrti se zřejmým záměrem posílit rodinné vazby mezi zůstavitelem a jeho potomky a jejich osobní a citové vztahy, nicméně je třeba ji vykládat, stejně jako každé jiné omezení volnosti v právním jednání, zásadně restriktivně.

Platná právní úprava – stejně jako úpravy dřívější, účinné po 1. 1. 1951 – výslovně nestanoví postup, kterým by byl vyměřen (stanoven) tzv. povinný díl. Neznamená to samozřejmě, že by tzv. povinný díl nebylo možné v každém konkrétním (jednotlivém) případě určit.

Vzhledem k tomu, že neopomenutelnými dědici mohou být pouze potomci zůstavitele a že jejich tzv. povinný díl se odvozuje od jejich dědického podílu ze zákona, je třeba v první řadě dovodit, že neopomenutelnými dědici jsou jen ti potomci zůstavitele, kteří jsou jeho dědici ze zákona v první dědické skupině, a že jejich podíl na dědictví se odvíjí od dědického podílu dědiců ze zákona v první dědické skupině podle ustanovení § 473 obč. zák. Východiskem pro vyměření (stanovení) tzv. povinného dílu je tedy hypotetický stav zákonné dědické posloupnosti, který by nastal, kdyby zůstavitel o svém majetku nepořídil závěť a kdyby jeho majetek dědili dědici v první dědické skupině, a v němž jsou práva jednotlivých dědiců vyjádřena podílem na celkovém dědictví.

Manžel a potomci zůstavitele patří do první dědické skupiny, i když odmítnou dědictví (§ 463 až 467 obč. zák.), i když se k nim vzhledem k neznámému místu jejich pobytu nepřihlíží (§ 468 obč. zák.), i když jsou dědicky nezpůsobilí (§ 469 obč. zák.), i když byli (platně) vyděděni (§ 469a obč. zák.) nebo i když soud v řízení o dědictví postupuje bez zřetele na tyto dědice (§ 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř.). Při určování výše tzv. povinného dílu každého nepominutelného dědice se proto také uvažuje se všemi osobami, které patří do první dědické skupiny, aniž by bylo současně významné, zda z uvedených důvodů nemohou (nechtějí) nabýt dědictví. Na tomto závěru nic nemění ani to, že se k těmto osobám při projednání a vypořádání dědictví nepřihlíží, neboť tu nejde o nabytí dědictví, ale (jen) o vyměření (stanovení) tzv. povinného dílu, při němž se vychází z jen hypotetického stavu dědické posloupnosti ze zákona, jak vyplývá z první dědické skupiny vymezené v ustanovení § 473 obč. zák.

Pro vyměření (stanovení) tzv. povinného dílu není rozhodný stav v době pořízení závěti nebo v době vypořádání dědictví, ale vždy – jak vyplývá též z ustanovení § 460 obč. zák. – stav v době zůstavitelovy smrti. Velikost tzv. povinného dílu každého neopomenutelného dědice tedy závisí na počtu osob, které tvoří první dědickou skupinu v době (v den) smrti zůstavitele, a na jejich (hypotetických) dědických podílech (§ 473 obč. zák.).

Z uvedených důvodů dospěl dovolací soud k závěru, že při určení výše dědického podílu dědice neopomenutelného podle ustanovení § 479 obč. zák. (tzv. povinného dílu) se vychází z počtu dědiců, kteří tvořili v době smrti zůstavitele první dědickou skupinu (§ 473 obč. zák.) a kterým by dědictví připadlo, kdyby zůstavitel nepořídil závěť; to platí i tehdy, odmítnou-li dědictví, nepřihlíží-li se k nim vzhledem k neznámému místu jejich pobytu, jsou-li dědicky nezpůsobilí, byli-li (platně) vyděděni

nebo postupuje-li soud v řízení o dědictví bez zřetele na tyto dědice. Názor, že by při určení výše tzv. povinného dílu nemělo být přihlíženo k dědici, který byl zůstavitelem vyděděn nebo který z jiného důvodu nemůže dědit, nelze úspěšně dovozovat ani historickým výkladem z právní úpravy obsažené v Obecném zákoníku občanském. Dovolatelka totiž přehlíží, že povinný díl představoval podle právní úpravy účinné do 31.12.1950 jen obligační nárok a že platná právní úprava nezná tehdejší právní fikci, „jako kdyby vůbec nebylo“ dědice, který byl vyděděn nebo který z jiného důvodu nemůže dědit; podle dřívější, na zcela odlišných základech vybudované, právní úpravy proto nelze vykládat nynější právní úpravu dědického práva.

V projednávané věci soudy postupovaly v řízení o dědictví bez zřetele k dceři zůstavitele E. T., kterou zůstavitel vydědil, která zpochybnila v řízení o dědictví své vydědění, která však neuplatnila žalobou své dědické právo u soudu, ačkoliv k tomu byla ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. vyzvána. Vzhledem k tomu, že v době smrti zůstavitele patřila mezi osoby, které tvoří první dědickou skupinu, soudy k ní přihlédly při určení (vyměření) tzv. povinného dílu dovolatelky v souladu se zákonem.

Nedojde-li k dohodě o vypořádání dědictví, soud potvrdí nabytí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno (§ 483 obč. zák.). Soud potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů (§ 484, věta první, obč. zák.). Při dědění ze zákona se dědici na jeho podíl započte to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování; jde-li o dědice uvedeného v ustanovení § 473 odst. 2 obč. zák., započte se kromě toho i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek (§ 484, věta druhá, obč. zák.). Při dědění ze závěti je třeba toto započtení provést, jestliže k němu dal zůstavitel příkaz anebo jestliže by jinak obdarovaný dědic byl proti dědici uvedenému v ustanovení § 479 obč. zák. neodůvodněně zvýhodněn (§ 484, věta třetí, obč. zák.).

Neuzavřou-li dědici dohodu o vypořádání dědictví, zákon nepřipouští, aby soud provedl vypořádání dědictví svým „autoritativním“ rozhodnutím; soud proto v tomto případě v usnesení o dědictví potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů (tj. procentem nebo zlomkem) tak, jak vyplývají z dědění ze zákona (včetně dědění na základě tzv. povinného dílu), ze závěti nebo z obou těchto důvodů (srov. též § 175q odst. 1 písm. d/ o. s. ř.). Je-li dědický podíl některého dědice modifikován v důsledku zápočtů (§ 484, věta druhá a třetí, obč. zák.) a neuzavřou-li dědici dohodu o vypořádání dědictví, soud v usnesení o dědictví potvrdí nabytí dědictví podle tímto způsobem upravených dědických podílů.

Při započtení (kolaci) soud postupuje tak, že k obvyklé ceně zůstavitelova majetku se připočte cena darů, které se ve smyslu ustanovení § 484, věty druhé a třetí, obč. zák. započítávají, že jednotlivým dědicům se stanoví (v poměru odpovídajícím jejich dědickým podílům) podíl na této tzv. kolační podstatě a že obdarovaným dědicům, na jejichž dědický podíl se započítává, se od podílu na tzv. kolační podstatě odečte cena daru. V případě, že podíl obdarovaného dědice na tzv. kolační podstatě přesahuje cenu daru, upraví se dědické podíly všech dědiců tak, aby odpovídaly jejich podílům na tzv. kolační podstatě (u obdarovaného dědice samozřejmě jeho podílu na tzv. kolační podstatě sníženého o cenu daru). Je-li však cena daru vyšší než kolik činí podíl obdarovaného dědice na tzv. kolační podstatě, znamená to, že obdarovaný dědic z dědictví nemůže „nabýt nic“ (jeho dědický podíl je zcela „vyčerpán“ započtením ceny daru), nemusí ovšem ani do dědictví „cokoliv vracet“; dědické podíly ostatních dědiců se upraví tak, aby odpovídaly poměru jejich podílů na tzv. kolační podstatě. Podíly jednotlivých dědiců na tzv. kolační podstatě jsou samozřejmě jen hypotetické, neboť neslouží k vypořádání dědictví, ale jen k úpravě (modifikaci) dědických podílů tak, aby bylo odpovídajícím způsobem zohledněno to, co dědic bezplatně obdržel od zůstavitele za jeho života.

Uvedené ovšem neplatí, jde-li o neopomenutelného dědice, který má právo na tzv. povinný díl a který od zůstavitele neobdržel započitatelný dar. I kdyby se měl jeho dědický podíl „zvýšit“ v důsledku zápočtu na podíl jiného dědice, je tu rozhodující, že neopomenutelný dědic má právo jen na podíl určený podle ustanovení § 479 obč. zák.; zákon neopomenutelnému dědici v ustanovení § 479 obč.

zák. na jedné straně zaručuje, že z dědictví nedostane méně, než kolik činí jeho právo na tzv. povinný díl, na druhé straně mu však neposkytuje nárok na (byť jen nepatrně) vyšší podíl na majetku zůstavitele, než jaký odpovídá jeho tzv. povinnému dílu. Závěť je totiž – jak je nepochybné již ze znění ustanovení § 479 obč. zák. – neplatná jen takovém rozsahu, v jakém se neopomenutelnému dědici nedostává z dědictví majetek odpovídající jeho tzv. povinnému dílu, aniž by byla přípustná jakákoliv jeho modifikace, například z důvodu započtu na dědický podíl jiného dědice. Vyplývá z toho mimo jiné, že případné zvýšení dědických podílů „neobdarovaných dědiců" v důsledku započtu na dědický podíl těch dědiců, kteří byli za života zůstavitele obdarováni, se uplatní jen u dědiců ze závěti, popřípadě u dědiců ze zákona, ovšem s výjimkou těch, jejichž dědický podíl odpovídá tzv. povinnému dílu.

Dovolací soud z uvedených důvodu dospěl k závěru, že při započtu, provedeném podle ustanovení § 484,věty druhé a třetí, obč. zák. při dědění ze zákona nebo ze závěti na dědický podíl některého z dědiců, se nezvyšuje dědický podíl dědice neopomenutelného podle ustanovení § 479 obč. zák. (tzv. povinný díl).

V projednávané věci soudy dospěly k závěru, že dědic E. T. „z dědictví neobdrží nic", neboť celý jeho dědický podíl byl „vyčerpán" darem, který obdržel od zůstavitele za jeho života. Vzhledem k tomu, že dovolatelka má právo na podíl z dědictví jen na základě tzv. povinného dílu, soudy v souladu se zákonem dovodily, že se v důsledku započtu její podíl na majetku zůstavitele nemohl zvýšit. Uvedený závěr samozřejmě nemůže být v rozporu s rozsudkem Okresního soudu v Třebíči ze dne 28. 3. 2007, jímž bylo určeno, že dovolatelka je zůstavitelovou dědičkou a „účastnicí dědického řízení", a který se nevyslovil (a ani nemohl vyjádřit) k otázce, jaký (jak vysoký) dědický podíl jí náleží.

Z výsledků řízení v projednávané věci vyšlo najevo, že dědici zůstavitele M. T., I. T. a J. S. mají právo na majetek zůstavitele celkem v rozsahu 5/6 dědictví. I když jim mohlo být dědictví potvrzeno jen podle jejich dědických podílů, neboť nedošlo k dohodě o vypořádání dědictví, soudy – jak vyplývá z jejich usnesení – ani nestanovily dědické podíly těchto dědiců a dědictví jim v rozporu s ustanovením § 484 obč. zák. a § 175q odst. 1 písm. d) o. s. ř. potvrdily podle rozdělení majetku uvedeného v závěti zůstavitele ze dne 4. 8. 1999. Dovolací soud, který je vázán dovolacími důvody (srov. § 242 odst. 3 o. s. ř.), k tomuto chybnému právnímu posouzení věci ovšem nemohl přihlédnout, neboť je dovolatelka ve svém dovolání neuplatnila.

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu je z hlediska uplatněných dovolacích důvodů správné. Protože nebylo zjištěno a ani dovolatekou tvrzeno, že by usnesení odvolacího soudu bylo postiženo vadou uvedenou v ustanovení § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. nebo jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud dovolání M. K. podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.